

VÁLASZ BÍRÁLÓIMNAK, KARSAI KRISZTINA, NAGY FERENC ÉS TÓTH MIHÁLY PROFESSZOROKNAK

I.

Először is köszönetet mondok bírálóimnak, hogy mélyreható elemzésükkel, értékelésükkel megtisztelték munkámat, illetve személyemet. Örülök, hogy összességében jó színvonalúnak ítélték meg az értekezést, és azokat a részeket emelték ki, amelyeket magam is a sikerültek közé sorolok.

Bírálatra kaptak felkérést és nem méltatásra, ezért megjegyzéseik egy része értelemszerűen kritikai. Az megnyugvással tölt el, hogy tárgyi tévedést, az ész szabályainak megsértését, logikai hibát nem fedeztek fel a dolgozatban.

Válaszomban először az alapvetően formai észrevételekre reagálok, noha a formai és az érdemet érintő megjegyzések időnként összefolynak. Karsai professzor asszony veti fel, hogy szerencsésebb lett volna magában a doktori értekezésben és nem pusztán a tézisekben feltüntetni a kutatás célkitűzését, az alkalmazott módszertant, és itt összefoglalni a kutatás eredményeit. Megvallom, úgy gondoltam, hogy maga a disszertáció ad majd választ mindezekre a kérdésekre és Karsai Krisztina értékelését olvasva arra jutottam, hogy feltételezésem nem volt alaptalan. A jogtudományok hagyományos módszertanát követtem, az erre való utalást feleslegesnek éreztem és egyébként is úgy gondoltam, megtörné a dolgozat stílusát egy ilyen fajta felvezetés. Mivel pedig az értekezés abban különbözik az egyéb monográfiáktól, hogy az előbbihez automatikusan kapcsolódnak a tézisek, úgy véltem, hogy a protokollt követve elég, ha a tézisekben adok számot a kutatás céljáról, a metodológiáról, a kutatás eredményeiről. Abban, hogy az értekezésben ezekre nem tértem ki, részben az vezérelt, hogy kíméljem bírálóimat és a többi olvasót; én magam ugyanis rendszerint csak átfutok a kutatás célját és módszertanát ismertető száraz bevezetőn, hogy minél előbb olvashassam magát a munkát, megtaláljam abban azt, ami eredeti, ami elgondolkodtat.

A formai kifogások között említem Tóth Mihály professzor megállapítását, amely szerint „a tárgymutató használhatósága még csiszolható”. Opponensem példaként említi, hogy a „rehabilitáció” tárgyszó három oldalszámra utal, ezek közül az egyik oldalon nem a sértetthez kapcsolódó jóvátételt jelöli. Ez valóban így van, a három oldal közül az egyik a kifejezés, annak köznyelvi értelmében szerepel.

Számomra fontos volt, hogy a tárgymutatóval segítsen az olvasó eligazodását, engem is bosszant, ha nem készül ilyen a hosszabb munkákhoz. Azt is sérelmezem, ha a tárgymutató félrevezet. Köszönöm az észrevételt. Azt ígérem, hogy a jövőben is fogok tárgymutatót készíteni, még ha a hibázás kockázatát nagymértékben csökkenthetném is azzal, hogy ezt nem

teszem. Azt is ígérem, hogy ezentúl megértőbb leszek kollégáimmal szemben, ha ezen a téren netán botlanának.

Karsai professzor asszony felveti, hogy számos hazai szerző irodalmi munkásságának felhasználása elmaradt, noha- és e megállapítást osztom- közülük többen foglalkoztak a dolgozatomban tárgyalt témákkal, egyebek között az eljárási modellek összevetésével, az áldozatok státuszával, jogosítványaiával vagy az uniós bűnügyi együttműködéssel. Annak, hogy egyébként kiváló munkák említése elmaradt, több oka van. Mindenekelőtt leszögezném, hogy a dolgozatban tárgyalt kérdések megfogalmazására, arra, hogy ezeket miképp közelítem meg, hogy azokról miképp gondolkodom, nagy hatással voltak olyan monográfiák és tanulmányok is, amelyekre az értekezésben külön nem hivatkozom. (Említhetném akár saját korábbi írásaimat is: az olvasó ellenőrizheti, hogy a hazai citációs gyakorlathoz képest elenyésző a saját munkára történő hivatkozás a dolgozatban.)

Így van ez az uniós bűnügyi együttműködés irodalmával is; a hazai tudományos közegben szocializálódtam, arra, hogy az európai jogról, a harmonizációról, annak esélyeiről hogyan gondolkodom, nyilván leginkább itthoni kollégáim voltak/vannak hatással, olyan szerzők, mint Ligeti, Farkas és opponensem.¹ Még egy példát említek „védelmemben”: azt, hogy a büntető igazságszolgáltatásról általában, és azon belül pedig a bizonyításról mit tudok, hogy a bizonyítási jog alapintézményeiről/kategóriáiról miképp vélekedek, döntően határozta meg Király Tibor „Ítélet a büntetőjog határán” című monográfiája. A mű mégsem szerepel a felhasznált források között, holott számos, a bizonyítást érintő kérdéstről ejtek szót a munkában. Mindez azzal magyarázható, hogy azoknak az írásoknak a feltüntetésére szorítkoztam, amelyekről úgy véltem: leginkább alátámasztják *konkrét* tételeimet. Egyes szerzők mellőzése ugyanakkor a dolgozat műfajából adódik: alapvetően jogösszehasonlítást végeztem, nagy rendszerek összevetését (ezt állapítja meg Tóth professzor is) nem pedig egy-egy témakör, intézmény valamennyi aspektusának megvilágítására vállalkoztam. Ezért bár születtek igen színvonalas hazai munkák az általam nagy vonalakban tárgyalt kérdéskörökben, ezek szerzői jelentős irodalmi munkásságának feldolgozását nem tartottam feladatommak. Ezért sem használtam például Badó Attila szépen megírt doktori értekezését sem, bár elismerem: utalhattam volna a munkára-, ahogy azt Tóth Mihály észrevételezte-, ha már felidéztem Moór Gyula non konform javaslatát az esküdtszék magyarországi esetleges (újra) bevezetése esetén. Erre később egészen röviden visszatérek.

¹A külföldi szerzők közül ebbe a körbe sorolom Delmas-Martyt vagy Vervaelet, és hogy a Karsai Krisztina felsorolásában nem szereplő autoritásokat is említek: Eugenio Selvaggi vagy Joachim Vogelt. Az utóbb említett három kollégával az Európai Bizottság által felkért tanácsadó bizottság tagjaként egy időben hat hetente intenzív eszmecsere, vitákat folytathattam Brüsszelben a dolgozatban tárgyalt kérdésekről.

II.

Bírálóim megállapítják, hogy dolgozatomban a jogirodalomban elterjedt szempontoktól eltérő, újszerű megközelítéssel kísérlem megragadni az angolszász - nevezzük az egyszerűség kedvéért így: ügyféli és a kontinentális nem-ügyféli eljárási modell közti különbséget. Ennek lényege, hogy a két rendszert jellemző eltérések részben az igazságszolgáltatásnak a környezethez, más rendszerekhez való viszonyával magyarázhatók. Csak a kontinentális modell alapvető sajátosságát idézem fel a rövideg kedvéért- az angolszász ennek ellenkezője: a rendszer lényege, hogy az igazságszolgáltatás *önmagába zárt, egyetlen funkciót teljesítő, más rendszerektől elszigetelt entitás*. Az igazságszolgáltatás egyetlen feladata, kizárólagos funkciója valamely „*történeti tényállás*” megállapítása és annak jog szerinti megítélése. A rendszer csak e kizárólagos funkcióra vetítve nyitott (ennek ideáltipikus megnyilvánulása a minden korláttól mentes szabad bizonyítási rendszer), de egyébként zárt. Ez a jellemző jelenik meg abban, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás szigorúan elválnak egymástól, abban, hogy a rendszer nem engedi a közvélekedés behatolását az igazságszolgáltatásba, amiért is az esküdtszéki rendszer tiszta formájában nem honosodott meg az európai kontinensen. Nem sorolom a további jellemzőket, pusztán örömmel állapítom meg, hogy bírálóim megközelítésemet pozitívan értékelik, újszerűségét emelik ki. Ugyanakkor Nagy Ferenc professzor megállapítja, hogy a magyar jogban megfigyelhető az anyagi igazság megismerése igényének eróziója: erre utal a bizonyítás tárgya körében elhelyezett „visszafogott” szabály, amely szerint a döntést „valósághű tényállásra” kell alapozni, valamint az egyezségi eljárás, amelyben előtérbe kerül a felek rendelkezési joga. Mindez- vonja le a következtetést Nagy Ferenc- „bizonyos fokig megkérdőjelezi” a kontinentális rendszer kizárólagos funkciójára vonatkozó indító tételemet. Teljes mértékben egyetértek Nagy Ferencnek az anyagi igazság eróziójára vonatkozó megállapításával. Ugyanakkor az anyagi igazság megismerhetőségét illetően nem látok igazán radikális eltérést az 1998. évi Be. és a ma hatályos törvény között, hiszen a régi törvény ugyan a tényállás hiánytalan tisztázásáról szólt, de elismerve a megismerés korlátait, az erre való „törekvést” írta elő.

De Nagy professzornak igaza van abban, hogy a hatályos Be. valóban lehetővé teszi, hogy a felek megegyezése folytán a megismerési folyamat egy ponton lezáruljon. Ám ebben az esetben is zárt a kontinentális rendszer, csak éppen erre a „csonka”, redukált igazságra vetítve. A konszenzuális elem erősödése nem változtat a bizonyítás szabadságán, nem keletkeztet igényt a „*law of evidence*” meghonosítására és továbbra sem engedélyezi, hogy a jogalkalmazás „felülírja” a törvényt. Azt viszont érdemes lesz a jövőben, néhány év elteltével, amikor már a hatályos Be. alkalmazásából megalapozott következtetéseket lehet levonni, azt megvizsgálni, hogy mennyiben motiválják az ügyészeket a tárgyalás elkerülésére az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásán kívül eső szempontok.

III.

Megnyugvással olvastam, hogy Tóth Mihály professzor az irodalomjegyzéket „impozánsnak” értékeli, Karsai Krisztina pedig a külföldi jogirodalmi források mennyiségét és minőségét tartja imponálóknak. Az is nagy megtiszteltetés, hogy a professzor asszony „mestermunkának”

minősíti a Nemzetközi Büntetőbíróság döntésének elemzését és kritikáját. Ebben a döntésében a Tárgyalás- Előkészítő Kamara (*Pre-trial Chamber-PTC*) úgy határozott, hogy a sértettek az eljárás előkészítő fázisában is gyakorolhatják a Statútumban írt jogosítványukat. Ugyanakkor hiányosságként említi professzor asszony, hogy nem tesz említést a fellebbezési kamara döntéséről, amely a *Pre-trial Chamber* határozatát „hatályon kívül helyezi”. Annak, hogy a jogorvoslat során hozott döntéssel nem foglalkozom, az az oka, hogy a fellebbviteli kamara egy szót sem ejt azokról az érvekről, amelyekkel bizonyítottam: a PTC döntése védhetetlen, mert hamis premisszákon alapul. A fellebbviteli kamara megelégedett a Statútum, az Eljárási és Bizonyítási Szabályok és a Bíróság Szabályzatának elemzésével, és ezek alapján minősítette a PTC döntését elfogadhatatlannak. A határozatban egyetlen mondat sem foglalkozik azzal, hogy miért teljesen elhibázott az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság döntéseire hivatkozni. Arról sem esik szó, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság éppen annak ellenkezőjét mondta ki, mint amit a PTC a strasbourgi bíróság ítéleteiből kiolvasni szándékozott. Ezért is gondolom, hogy a fellebbezési kamara döntése nem kényszerít következtetésem felülvizsgálatára. Tézisem ugyanis az volt, hogy az áldozatokkal való szolidaritás, a szenvedéseikkel való együttérzés, a sértetti érdekek érvényre juttatására irányuló-amúgy dicséretes- törekvés egyes bíróságokat esetenként tévútra téríti. Ez a tétel a fellebbviteli kamara határozata ellenére továbbra is érvényes. Ez meglátásom szerint abban az esetben is így lenne, ha a fellebbviteli kamara foglalkozott volna azokkal a kérdésekkel, amelyek tárgyalását az előbb hiányoltam.

De a fellebbezési tanács nem korigálta a PTC -nek a regionális emberi jogi bíróságok esetjogának feltehetően tudatos félreértelmezését. Mondhatjuk, hogy a hallgatás érthető: ha a PTC döntése már az elsődlegesen alkalmazandó joggal (Statútum, az Eljárási és Bizonyítási Szabályok) ellentétes, ha a hiba a grammatikai és rendszertani értelmezés alapján azonosítható, úgy nincs indoka a további érvelésnek. Ugyanakkor a nemzetközi bíróságoktól nem csak azt várjuk el, hogy tisztességes eljárás keretében határozzanak a büntetőjogi felelősségről. Maguk a nemzeti bíróságok tűznek maguk elé további célokat, és ezek között szerepel a nemzetközi jog továbbfejlesztése is.² Ez itt most elmaradt. A fellebbviteli kamara „hallgatása” azonban főképp azért aggályos, mert ezzel „hatályban” tartotta a PTC téves okfejtését; azt az üzenetet, hogy a diktatórikus rezsimek igazságszolgáltatásával kapcsolatban megfogalmazott tételek a kontextustól függetlenül érvényesek; követendők a „normálisan” működő rendszerekben is, ahol a bíróságok teszik, ami a dolguk és nem azon ügyködnek, hogy mentsék az államilag elrendelt, szponzorált vagy tolerált emberi jogsértések elkövetőit. A fellebbviteli kamara nem szól arról, hogy az áldozatok joga a „büntetlenség elleni harcban” való részvételre nem értelmezhető tisztességesen működő igazságszolgáltatási rendszerekben.

A fellebbezési bíróság nem korigálja a PTC -nek a strasbourgi joggyakorlat félreértelmezésével levont következtetését sem, hogy a sértetteket megilleti a bosszú joga és ez az alapja az eljárás vizsgálati szakaszában való részvételüknek is. Hallgatásával a

² Ld. Ld. többek közt M. Damaska: What is the Point of International Criminal Justice? 83 *Chi.-Kent L. Rev.* 329 (2008),3. o.

fellebbviteli tanács azt sugallja, hogy a büntető ügy sértettjei számára az emberi jogi bíróságok szélesebb jogosítványokat juttatnak, mint az ICC által közvetlenül alkalmazandó szabályok. Ez persze hibás, mi több abszurd konklúzió annak fényében, hogy a nemzetközi büntetőbíróság egyebek közt éppen azt hívja fel létét igazolandó, hogy véget vet az emberi jogsértésekért leginkább felelősök büntetlenségének és ezzel visszaadja az áldozatok méltóságát. Elégtételt nyújt és igazságot szolgáltat azzal is, hogy fórumot biztosít az áldozatoknak narratívájuk előadására valamint azzal, hogy bevonja őket az eljárás alakításába. Összefoglalva: a fellebbezési kamara döntése nem kényszerít következtetésem felülvizsgálatára; említését pedig azért mellőztem, mert - úgy gondoltam - tételem szempontjából nem bír relevanciával. Most, utólag, Karsai professzor asszony észrevételétől ösztönözve már elbizonytalanodtam: lehet, hogy az elemzést mégis ki kellett volna terjeszteni a fellebbviteli kamara döntésére. Nem azért, hogy tételemet revideáljam, hanem azért mert a fellebbviteli kamara is alátámasztja azt. Míg a PTC tevéssel, addig a fellebbviteli kamara hallgatásával, azaz mulasztással teszi ezt.

Az áldozatokkal való szolidaritás kapcsán igazoltam, hogy az érzelmek szerepét a büntető igazságszolgáltatásban érdemes vizsgálat alá venni- többre nem vállalkoztam. Karsai Krisztina jól látja, amikor azt írja, hogy csak egy újabb kutatási kérdés felvetéséig jutottam el, és örülök, hogy szerinte ennek is helye van egy tudományos munkában.

IV.

Nagy professzor véleményét azzal kezdi, hogy a dolgot alapvetően az anyagi büntetőjog ismerőjeként értékeli. Ennek megfelelően röviden összefoglalja álláspontját a sértetteknek nyújtandó jóvátételről, mint büntetőjogi szankcióról. Nagy professzor is alapvetően helyesli a jóvátételi gondolat újraélesztését, de figyelmeztet arra, hogy a jóvátételi megoldások csak megfelelő garanciák mellett alkalmazhatók.

Nagy Ferenc utal arra, hogy az utóbbi időben a büntetéstan diskurzus egyik alapkérdése, hogy milyen büntetési elmélet alapján igazolható a sértettek elégtétel iránti érdeke, és megállapítja, hogy- legalábbis a kontinentális jogtudomány művelői szerint- erre az ún. pozitív generális prevenció elmélete tűnik a legmeggyőzőbbnek. Gondolatai kifejtésére az ösztönözte, hogy értekezésében George P. Fletcher egy 1999-ben megjelent írását³ idézem, annak illusztrálására, hogy bár csak szórványosan, de születtek kísérletek a sértett beillesztésére a büntetőjogi dogmatika rendszerébe. Fletcher annak igazolását végzi el, hogy a megtorló büntetés elmélete az áldozat perspektívájából is igazolható. Ehhez szolgál számára alapul az ún. „pozitív elrettentés” teóriája, amelyet ő Hegelre vezet vissza.

Nagy Ferenc professzor véleményében leszögezi, hogy Hegel ilyen elrettentési teóriát nem képviselt. Idézi Hegelnek Feuerbach elméletét bíráló tételét, amelynek lényege, hogy az elrettentés elfogadhatatlan, mert semmibe veszi annak méltóságát, akit elrettenteni szándékozik. Miképp Nagy Ferenc idézi Hegelt, a teória elvetendő, mert „az emberrel nem becsületének és szabadságának megfelelően, hanem mint kutyával bánnak.” Ebben a

³ The Place of Victims in the Theory of Retribution, 3 *Buffalo Criminal Law Review* 51

vonatkozásban nincs vélemény-eltérés opponensem és Fletcher, valamint az általa hivatkozott szerzők között: mindannyian egyetértenek abban, hogy Hegel elveti az elrettentéssel fenyegetést. Ezt Fletcher és sokan mások *negatív* elrettentésnek nevezik, és ezzel helyezik szembe a pozitív generális elrettentést vagy prevenciót.

Megjegyzem, a fogalom megjelenik Fletcher egy későbbi munkájában a „*Grammar of Criminal Law*” első kötetében.⁴ Fletcher itt is hivatkozik a pozitív elrettentés teóriájára, amelyet szerinte is a kontinentális, de kivált a német jogirodalomban képviselnek. Ennek alátámasztására utal mások között Roxinra és Jakobsra. Az elmélet lényege Fletcher szavaival: a büntetés a kriminális magatartással szemben megerősíti a büntető normát; azaz „olyan légkört teremt, amelyben mindenki megérti, hogy a tiltó normát komolyan kell venni.” (*Grammar* 254. o.) Látjuk tehát, hogy ez többé – kevésbé megegyezik a pozitív generális prevenció elméletével, amelynek különféle értelmezését Nagy Ferenc 2016-ban, a Jogtudományi Közlönyben megjelent tanulmányában végezte el⁵, és amelyre véleményében is utal.

Nagy professzor helyesen állapítja meg, hogy Hegelre nem vezethető vissza semmiféle elrettentési teória sem, márpedig Fletcher nem pozitív generális prevencióról, hanem elrettentésről szól az 1999-ben publikált cikkében. A 2007-es „*Grammar*” könyvben már felváltva használja a pozitív generális elrettentés és prevenció fogalmakat⁶ és azt gondolom, jobban tette volna, ha következetesen az utóbbinál marad, illetve, ha már az 1999-es tanulmányában is mellőzi az „elrettentés” fogalom használatát. Ha valami mentheti, úgy az, hogy értelmezése szerint Hegel az *elrettentés útján* történő megelőzést utasítja el⁷ (ez lenne a negatív elrettentés), vagyis mind a prevenciót mind pedig az elrettentést. Ezért gondolhatta, hogy a fogalmakat felváltva használhatja, akkor is, ha a negatív jelzöt a pozitív váltja. Témám szempontjából nem a *Grammar*, hanem az 1999-es tanulmány volt releváns, ezt foglaltam össze, ezért nem tértem el az általa *ott* használt terminustól. Az, hogy Fletcher a pozitív általános elrettentés alatt ugyanazt érti, amit Nagy Ferenc a pozitív általános prevenció alatt, igazolja, hogy mindketten ugyanarra a konklúzióra jutnak. Nagy professzor említett tanulmányában azt írja, hogy egy bizonyos ponton túl a különbség a megtorló büntetés tana és a pozitív generálprevenció elmélete között „elillan.” Fletcher sommás következtetése pedig az, hogy a „pozitív elrettentés (értsd: megelőzés) egyszerűen megtorlás, csak más elnevezéssel.”⁸ Ezt azzal egészíteném ki, ill. pontosítanám, Nagy Ferencel egyetértve, hogy a pozitív generális prevenció valójában nem is büntetési teória, hanem büntetési funkció/működés.

⁴ Oxford University Press, 2007

⁵ A generális prevenció teóriájáról Jogtudományi Közlöny, 2016 május 249-256.o.

⁶ *Grammar* 254. o.

⁷ Ld. Markus Dirk Dubber, Theories of Crime and Punishment in German Criminal Law, *The American Journal of Comparative Law*, 53, 2005, 701.o.

⁸ Ld. a dolgozatban idézett „*The Place of Victims*”, c. tanulmányt, 54. o.

V.

Nagy professzor, de leginkább Tóth Mihály észrevételei egy az értekezésből kimaradt fejezet körvonalait rajzolják meg, amely „tanulságok a magyar szabályozásra nézve” címet viselhetné. Tóth professzor ugyanakkor előjáróban megjegyzi, hogy én nem tekintetem elsődleges feladatomban, hogy az elemzésből következtetéseket vonjak le hazai jogunk állapotára. Ugyanakkor- állítja joggal- a dolgozatban kifejtettek módot adnának a magyar büntető eljárási jog egyes intézményeinek értékelésére. Nem vitatom megállapítása helytállóságát, de én valóban ezt nem tekintetem feladatomban. Alapvetően két körülmény motivált. Először is a kíváncsiság: meg akartam fejteni, mi az oka a *Taxquet* ítélet ellentmondásosságának. Miért tért el az indokolást illetően a strasbourgi Bíróság korábbi esetjogától, anélkül, hogy ezt elismerte volna? Az EJEB ugyanis kimondta, hogy az indokolt döntéshez jog a tisztességes eljárás implicit jogosítványa, majd úgy foglalt állást, hogy e jogot nem kell garantálni az esküdszéki eljárásban. Ezen azért lepődtem meg, mert eddig a Bíróság a tisztességes eljáráshoz való jogot és annak részjogosítványait abszolút érvényűnek minősítette, megkülönböztetve ezzel az eleve korlátozható jogoktól, amelyeket az angol irodalom a *qualified rights* terminussal jelöl. Ez azt jelenti, hogy bár a fair eljárás komponensei korlátozhatók, nincs olyan helyzet, amelyben a *totális* megfosztás igazolható lenne. Márpedig az indokoláshoz való jog vonatkozásában ezt mondta ki a strasbourgi Bíróság- legalábbis az ítéletnek lehet ilyen olvasata.

Az ellentmondás feloldására abból a feltételezésből indultam ki, hogy az indokoláshoz való jog különbözik a tisztességes eljárás többi komponensétől, amennyiben- a többitől eltérően- instrumentális jellegű: bizalmat teremt az igazságszolgáltatás iránt, biztosítja a jogorvoslati jog érvényesülését és a döntéshozó pártatlanságát. Hipotézisem az volt, hogy az esküdszéki rendszerben vannak olyan „instrumentumok”, amelyek ugyanezeket a funkciókat töltik be és kompenzálják a verdikt indokolásának hiányáért. Az elemzésem ezt a hipotézist végül megdöntötte. Én tehát adottnak vettem, hogy az ítéleti indokolás az említett funkciókat tölti be (és azokat be is tölti), és a kompenzáló intézményeket kerestem az esküdszéki rendszerben,

A *Taxquet* ítélet kapcsán végzett elemzés ugyanakkor arra adott lehetőséget, hogy a büntető eljárás olyan alapvető intézményeiről elmondjam a véleményeket, amelyek elemzésétől az „Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában” c. könyvemben terjedelmi korlátok és időhiány miatt el kellett tekintenem. Ezek az ártatlanság vélelme, a *favor defensionis*, valamint fegyverek egyenlőségének elve.

Úgy gondolom, hogy a vizsgálat kiterjesztése arra a kérdésre, hogy a magyar joggyakorlatban mennyiben teljesíti az ítéleti indoklás a funkcióját, vagy arra, hogy az egyezség hazai szabályozás aláássa-e a bírói ítélezési monopóliumát, és ezzel kérdésessé válik-e a pártatlan döntéshez való jog érvényesülése, nehezítette volna levezetésem követhetőségét és az érvelés dinamikáját. Ha úgy döntöttem volna, hogy az elemzésemből adódó konklúziókat „rávetítem” a magyar igazságszolgáltatásra, úgy mindenképpen felhasználtam volna Badó Attila értekezését, annak is az ülnökök társadalmi összetételét, a reprezentativitás kérdését vizsgáló részét.

Tóth professzor a dolgozatomban tárgyalt kérdések itthoni aktualitására hívja fel a figyelmet, és utal az eljárási törvény várható nagyobb terjedelmű módosítására. Ezért gondolja, hogy nem ártott volna kitérni a hazai állapotokra, még ha az értekezés tágabb összefüggésben végzi is el egyes intézmények vizsgálatát, ezek között a terhelti és a sértetti jogok kapcsolatát. Opponensem arra bízta, hogy ne adjuk fel a reményt: a jogszabály-előkészítők talán figyelembe veszik a tudományos értekezések megállapításait. Tóth Mihály professzor óvatos optimizmusát csak részben osztom. A hatályos eljárási törvényt mindkettőnknek volt alkalma elemezni⁹ és egyikünk véleménye sem volt lesújtó. A „műfajt” illetően sem volt kettőnk véleménye között jelentős különbség. Tóth Mihály benyomása a törvény olvasásakor időnként az volt, hogy használati utasítást vagy sorvezetőt tart a kezében¹⁰, engem a törvény szakácskönyvre emlékeztetett. A jogszabály készítői gyakorlati tapasztalataikra és fantáziájukra alapozva elképzelték az összes szituációt, ami az eljárásban előfordulhat (legalábbis úgy gondolták, hogy mindet anticipáltak), és valamennyi kezelésére megadták az instrukciót. Márpedig a törvény jellege determinálja az azt módosító jogszabály milyenségét. Most azt fogják majd megmondani, hogy mi a teendő azokban a helyzetekben, amelyekre a kodifikáció során nem gondoltak. Az ilyen jellegű kodifikáció megvan elméleti megalapozás nélkül is. De nem kizárt, hogy lesz még valamikor más szellemű eljárási kódex és lesz igény a tudományos munkákra. Ennyiben osztom Tóth Mihály professzor mértéktartó derűlátását.

Budapest, 2020. március 10.

Bárd Károly

⁹ Ld. Tóth Mihály: Néhány megjegyzés az új büntető eljárási törvényhez. *Belügyi Szemle*, 2018/3. sz. 55-71.o.; Bárd Károly: Az út az igazsághoz- büntető eljárási törvényünk a jogállami elvek tükrében. *Belügyi Szemle*, 2019/3. sz. 5-17.o.

¹⁰ I.m. 63.o.

